

8. Salata H. V. I. P. Prokof'iev – inzhener shliakhiv spoluchennia, vchenyj u haluzi mekhaniky ta mostobuduvannia (do 140–richchia vid dnia narodzhennia) / H. V. Salata // *Eminak: naukovyj schokvartal'nyk*. – 2017. – №2 (18) (kviten'–cherven'). – T.2. – S.119–124.

9. Salata H. V. Zhyttia ta diial'nist' vchenoho–mekhanika M. M. Filonenka–Borodycha (1885–1962 rr.): formuvannia naukovoho ta inzhenerneho svitohliadu / H. V. Salata // *Naukovi pratsi istorichnoho fakul'tetu Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*. – Zaporizhzhia: ZNU, 2017. – Vyp.49. – S.73–77.

10. Salata H. V. Profesor Petro Yakovych Kamentsev – vydatnyj spetsialist u haluzi budivel'nykh konstruksij ta vidnovlennia sporud / H. V. Salata // *Eminak: naukovyj schokvartal'nyk*. – 2017. – №3 (19) (lypen'–veresen'). T.1. – S.108–112.

11. Salata H. V. Naukovo–tekhnichna shkola profesora L. D. Proskuriakova: Petro Kindratovych Khudiakov (1858–1935 rr.) / H. V. Salata // *Hileia: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prats' / Hol. red. V. M. Vashkevych*. – Kyiv: «Vydavnytstvo «Hileia», 2017. – Vyp.124 (9). – S.60–63.

12. Salata H. V. Akademik Yevhen Oskarovych Paton iak predstavnyk naukovo–tekhnichnoi shkoly profesora L. D. Proskuriakova / H. V. Salata // *Istoriia nauky i biohrafistyka: elektron. nauk. fakhove vyd. 2017*. – №3 – URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2017-3/14.pdf>

Salata H. V., candidate of historical sciences, senior lecturer of the Department of Information, Library and Archives, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), salaty@bigmir.net

Professor Proskuryakov's scientific school: some words on reconstruction of history of science and technology

The publication attempts to define and outline the contribution of L. D. Proskuryakov and his scientific school into the history of science and technology. The main features of Proskuryakov's scientific and technical school are revealed. The key segments of the scientific school's activity in the development of the theory of buildings were restored. The aim of the article is to describe the contribution of professor L. D. Proskuryakov and his scientific and technical school in the development of construction mechanics.

Keywords: L. D. Proskuryakov, scientific school, scientific and technical school, building mechanics, theory of structures, history of science and technology.

* * *

УДК 931.1(477) Куліш

Кондратьєва Д. А.,
аспірантка кафедри спеціальних галузей
історичної науки, Донецький національний
університет ім. Василя Стуса (Україна, Вінниця),
kondrateva_d@ukr.net

ІСТОРИЧНІ УРОКИ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ П. КУЛІША «МАЛЬОВАНА ГАЙДАМАЧЧИНА»

Гайдамаччина, як історичне явище, набуває особливої уваги серед української наукової інтелігенції у другій половині XIX ст. До вивчення цього феномену долучився і П. Куліш, перу якого належить дослідницька розвідка «Мальована Гайдамаччина». У цій роботі автор подає опис гайдамацтва, зазначає загальні причини виникнення цього явища та наголошує на його внутрішньому змісті. В поданій статті зосереджено увагу на ключових ідеях, викладених у Кулішевих студіях, та значущості їх для сучасної історичної науки. Нами подано характеристику та аналіз ідейної частини оригінального «публічно–історіософського твору» «Мальована Гайдамаччина», що демонструє особливості сприйняття П. Кулішем цього феномену української історичної дійсності.

Ключові слова: П. Куліш, «Мальована Гайдамаччина», гайдамаки, козаччина.

Проблеми, які постають із формуванням історичного концепту та схем розвитку суспільства, доволі часто зіштовхують наукове розуміння з обивательським трактуванням подій, що призводять до конфлікту сприйняття не тільки минувшини, а й сьогодення. Виходячи з

вищезазначеного, історичні та інші суспільствознавчі дослідження повинні бути позбавлені ідеологічних та суб'єктивно–експресивних забарвлень. Адже процес розбудови державності та створення умов для виховання громадськості є безперервним та постійно вимагає живлення в усіх сферах існування держави. З огляду на це дослідження світоглядної системи П. Куліша як історика набуває все більшої актуальності, адже його роботи репрезентують соціальні запити на осмислення минулого українського народу та запровадження уроків історичного досвіду до широкого загалу. Складовою до вирішення цього питання виступає його робота «Мальована Гайдамаччина».

Проблема розуміння ідейного сприйняття минувшини П. Кулішем доволі багатоаспектна та тривала. До трактування історичних поглядів П. Куліша зверталися сучасні науковці П. Гончарук, Л. Грінберг, Л. Пошила, М. Скрипник, Є. Нахлік та О. Ясь [1; 6]. Історико–публіцистичний твір П. Куліша «Мальована Гайдамаччина» частково опрацьовано науковцями, але спеціального дослідження не було здійснено. Наприклад, Д. Дорошенко розглядає цю статтю в межах монографії, присвяченій постаті П. Куліша, з метою подачі характеристики його історичних праць. Автор розглядає роботу як засіб донесення до загалу своїх поглядів на гайдамаччину в популярній формі [2, с. 172]. Наголошується увага на широті задуму П. Куліша, але разом з тим робота розглядається як сукупність «справедливих і слухних зауваг», «тенденційних та однобічних освітлень української історії» [2, с. 174].

У сучасному вимірі висвітлення твору «Мальована гайдамаччина» відбувається за потреби ілюстрації «рєвізіоністського повороту» та особливостей історичного сприйняття минулого українського народу у історіософських поглядах П. Куліша [6]. Проте варто зазначити, що в період незалежності України, а саме у 1994 р. на сторінках часопису «Філософська та соціологічна думка» було здійснено фрагментарну публікацію твору, який виступає об'єктом поданої розвідки, без «художньо–ілюстративної частини» [5, с. 142]. Розміщена в тематичній рубриці вітчизняна філософія після статті Є. Нахліка «Позитивізм у рецепції П. Куліша», де автор подає короткий аналіз твору [5, с. 138]. Детально зосереджено увагу на сюжеті стосовно публікації твору на сторінках часопису «Правда» та її наслідків [5, с. 146]. Загалом праця «Мальована гайдамаччина» не потрапила в поле спеціальної уваги істориків, тому метою поданої розвідки є аналіз її на предмет специфіки поглядів П. Кулішем на українську минувшину.

Опрацьована робота джерело являє собою окремо оформлену роботу, написану на листах зошиту та має закінчений інформаційно–ідейний вигляд. Це окрема одиниця фонду «Літературні матеріали» ІР НБУ ім. Вернадського, яка представлена двома складовими, де перша – це стаття, безпосередньо записана П. Кулішем (32 арк.), а друга – копія з журналу «Правда» (54 арк.). Обидва документи є ідентичними за викладом інформації. Отже, поданий рукопис був опублікований без змін. Загальна кількість аркушів документу становить 86.

Праця, присвячена гайдамацтву, була підготовлена вже у зрілому віці дослідника. У цей час він займався видавничою діяльністю й перебував на посаді

редактора «Журнала Министерства путей сообщения» у Петербурзі, яку обіймав з 1873 р. Захопившись вивченням історії українського народу та працюючи над виданням «Истории Воссоединения Руси» (1874–1877), П. Куліш написав статтю «Мальована гайдамаччина». Привертає увагу те, що «Истории Воссоединения Руси» була укладена російською мовою, а в статті текст подано українською, причому, автор наполегливо зберігає особливості простонародного мовлення. У статті відбиваються погляди дослідника на проблему розуміння такого історичного явища як гайдамаччина, причин виникнення та моральних рис її учасників. Автор також наголошував, що підрунтям для написання статті став не стільки архівний, скільки етнографічний матеріал. Варто зазначити, що «Мальована Гайдамаччина» була підготовлена в проміжок часу між опублікуванням Валуєвського циркуляра (1863) та Ємського указу (1876). Зрозуміло, що видати її в Російській імперії українською мовою було не можливо. Уперше «Мальована гайдамаччина» була опублікована у львівському журналі «Правда» у 1876 р.

Оскільки поданий твір є приналежним елементом наукової літератури XIX ст., то він висвітлює рівень знань та ідеологічне відношення до гайдамаччини не тільки в наукових колах, а й у суспільстві. При цьому варто розуміти, що дослідник повинен був обирати «між двох істин»: з одного боку народна пам'ять у широкому загалі вважала гайдамаків борцями за волю народу (цією ж істиною хворіла й тогочасна наукова спільнота), та була зовсім інша істина, про яку в період героїзації минувшини ніхто з науковців занурюватися не бажав (ця інформація зберігалася у польських та австрійських архівах). Складається таке враження, що П. Куліш спеціально вводить до наукового обороту документи та спогади, які дискредитують гайдамаччину як таку. Але вони дискредитують і самого дослідника, відштовхуючи його від руху так званих збирачів української минувшини. Чи робив автор це свідомо?

Пантелеймон Куліш демонструє доволі цікаву та оригінальну подачу матеріалу в роботі. За твердженнями самого автора робота складалася з окремих частинок, які він називав «кунштниками», де моделювалися певні ситуації, які далі «оживали», наповнювалися соціально-бутовим змістом [3, арк. 3зв]. У передмові до статті П. Куліш наголошував, що поштовок до дослідження став надісланий рукопис, який мистив малюнки, присвячені гайдамаччині, з описами до них. Його ж робота полягала лише в упорядкуванні матеріалу, написанні передмови та післямови та власного коментаря [3, арк. 2зв]. Навіщо дослідник так применшує власний внесок у дослідженні? Можливо, це і є відповідь на питання, чи вдавався П. Куліш до дискредитації гайдамаччини свідомо, провокуючи суспільство повстати проти негативної оцінки такого народного явища та маючи намір взятися за вивчення цієї проблеми більш ґрунтовно?

Іноді, тамуючи жагу одинацтва, автор створював ілюзію значущості. Не будучи безпосередньо у вирії подій, намагався оточити себе різноманітними інформаційними джерелами, які мали сформувати в уяві П. Куліша найповніший образ минулого. З височин сьогодення можна дорікнути досліднику в інтерпретаційних коливаннях історичних подій, які доволі часто спиралися

на ідеологічно заангажовані джерела (як сталося з документами польських архівів). Зрозуміло, що тогочасна історична наука тільки формувалася, та пройти тернистий шлях методологічного становлення без помилок було не можливо – все ж таки П. Куліш доволі часто дозволяв собі вважати окремі джерела істиною вищої інстанції. Проте не варто відкидати його невпинного бажання до розширення джерельної бази у вивченні як окремих моментів в історії українського народу, так і загального її перебігу, хоча й з певними перегибами, що мали на меті поживлення розвитку критичного мислення в тогочасній історичній науці.

У Мальованій гайдамаччині автор спирається на різнопланові джерела, такі як «Акты Южной и Западной Руси», «Історія русів», «Літопис Самовидця». Можна припустити, що були використані й праці М. Карамзіна: посилення відсутні, але у висновках автор схвально відгукується про його теорію щодо рівня розвитку суспільства, який визначає ступінь просвітництва й моралі [3, арк. 30зв]. Також П. Куліш використовував літературно-етнографічні збірки у підготовці до цієї роботи: «Кобзарські думи», поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка, етнографічну збірку М. Максимовича, повість М. Гоголя «Тарас Бульба» та власну працю «Записки о Южной Руси». При підготовці праці автором були використані польські джерела, до яких отримав доступ по вступі на службу при польському окрузі Російської Імперії (1864–1868 рр.). Безпосередньо П. Куліш посилається на «Bunt hajdamakov na Ukrainie w.r. 1768 opysany przez Sippomana i dwoch bezimiennych. Poznan 1854, rzez human'ska, przez navesnego s'wiadka, str. 36, rzezi hajdaman'skiej, Jakuba Michalowskiego Ksiska pamistnicza».

П. Куліш проводить крізь весь текст ідею необхідності звернення до свого історичного минулого та врахування досвіду попередніх поколінь для здійснення наступного вибору, щоб сформувати якісно нове історичне майбутнє. Дослідник ставить за мету осмислити повстанську тематику селянсько-козацького руху, розширивши джерельну базу, що робить його руйнівником традиційно-романтичного погляду в історичній науці козацько-гайдамацький період. Складається таке враження, що автор спеціально наголошує на негативних людських якостях часів Гайдамаччини.

У вступі до роботи «Мальована гайдамаччина» П. Куліш зазначає важливість збереження ідентичності та ідеї осібництва «Не стерто краси з лица землиці руської; не заморочено до останку й руського розуму: все бо ще він сягає в свою старосвіщину поживищу і цілющу воду споминок, а ті споминки забезпечують ему будущину его» [3, арк. 1]. Це свого роду спроба підняття духу та гордості за здобутки українського народу «про оборону християнського світу з одного боку – од посягatelів на достатки тай живу кров християнську, а з іншого – на саму невмирущу душу та й на трудові заробітки народу руського» [3, арк. 1]. Далі П. Куліш наводить думку про «тямущіх людей», котрі слідували історичній правді, проте не виключає, що в кожного вона «була своя», як наприклад, у «віщого Бояна» [3, арк. 1зв]. Також автор подає аналіз кобзарським думам, в яких зображують прихильність козаків до християнства, які, на думку П. Куліша, навіть не знали «на чому стоїть віра християнська й чим вона в поругу подається» [3, арк. 2].

Звичайно, П. Куліш прописує думку про складність процесу соціальної генези та відмінність у підході оцінки історичної дійсності для учасників подій та їхніх нащадків. Не менш важливою для дослідника є потреба поширення історичного знання серед загалу, проте робить він це обережно, не застосовуючи «козакування в словесності» [3, арк. 2].

Автор розписує процес поповнення козацької спільноти, якому сприяло «святе слово, проповідане здавна кострами й підземлями інквізиціями», що зумовило привнесення до козацького середовища «ненависть до церковних мучителів» [3, арк. 4зв]. Тобто соціально-побутові умови, що склалися територіально між Дніпром та Підгір'ям, формували новий постулат «у п'яних головах»: оборона від латинства [3, арк. 4зв]. Протиріччя на релігійному підґрунті призводили до дійств низького морального рівня. П. Куліш доволі яскраво демонструє наслідки зіткнення двох релігійних систем. Дослідник змальовує наступну трагічну ситуацію: козаки руйнували костел і промовляли «Коли ваш Іезус старший від нашого Спаса хай спасе Вас. Амінь!» [3, арк. 5]. Та разом з тим зазначив, що зневага та приниження на релігійному підґрунті були взаємними.

Кожен із сюжетів спрямований на висвітлення особливостей співіснування польського панування, засилля католицтва та вольного козацького елемента. Використовуючи елементи, що поживляють сприйняття змалюваного у творі «Мальована гайдамаччина», досягає високого ступеню атрактивності. Зокрема привертає увагу п'ятий сюжет, де викладені думки з приводу історичного розвитку України, який формується в умовах постійної оборони по «взграничях» та «в середині землі своєї» [3, арк. 6зв]. «Пороблено чужоземцями серед нас багатих и значних задля якоїсь культури, котрої люде прості не розуміли, а не розуміли через шкільню зневагу рідної мови задля чужої» [3, арк. 9].

Привнесення культурних здобутків, не властивих українському народу, слугувало перетворенню його на люд «темний, неписьменний, відособлений духом польської конституції», а дождавшись періоду Руїни український люд отримав можливість «руйнував залюбки жида орендаря и пана богатиря». Постійне нацькування релігійних установ людей один проти одного провокували ще більше ідею невдоволення [3, арк. 9]. Кожна описана ситуація демонструє негативні риси учасників гайдамацького руху. Різкі випадки проти інтелігенції, що «вивчена в чужеземських споминках по школах, занедбовували і зневіряли історію всесвітню задля своєї видуманої Грабянками, Величками і псевдо-Кониськими», поглиблювали конфлікт П. Куліша з панівною думкою щодо героїзації гайдамаччини [3, арк. 14]. Також П. Куліш зазначає, що «Незнаний автор Мальованої гайдамаччини» здійснював спроби відійти від «завязтого козацького романтизму», оскільки «поетизована старовина» може бути доречною лише «при ясному світлі позитивної критики» [3, арк. 14зв; 15].

Вважаємо за доцільне звернути увагу на сюжет змалювання перетворення «старого Мирона на гайдамаку». Автор здійснив спробу донести до читача драматизм сільського буття в умовах впровадження унії та польського панування. Зокрема подається картина, де чоловік, повернувшись додому, став свідком подружньої зради з представником ще до недавнього православної

віри, а нині греко-католицтва: «Бач на що ксьондзи навертають наших попів до унії: щоб ішли їх латинським слідом. Уже йому й чужа жінка знадобилась» [3, арк. 15]. Результатом цього було вбивство обох і навіть з'явилася думка, чи варто те саме зробити з дітьми. Але селянин після замислився, як йому жити і про те, куди податися [3, арк. 15]. Пусковим механізмом відзначено переверот у цінностях: повне їх падіння і, як наслідок, низложіння ідеалу буття, довіри. На нашу думку, варто привернути увагу до сатиричних елементів твору «Мальована гайдамаччина», де з усією серйозністю прописані діалоги, «як краще смажити жида та польського пана, щоб смалець не витік» [3, арк. 22]. Привертає увагу розповіді про «забавки» гайдамак, наприклад, як ті побилися об заклад про те, чи втопиться панська дитина, чи ні. Переможець отримував або гроші або вижившу дитину у помічники [3, арк. 24зв]. Тобто у творі зібрані радикальні ставлення до польського елемента та акцентується увага на свободі вибору, що історично притаманна українському етносу.

Не можна опускати й обґрунтування П. Кулішем релігійного чинника в отриманні продукту «гайдамацтво». Як зауважує автор, здійснюючи політику залюкування, «давні попи й ченці» ставили собі за мету «освітити розум темної громади правдивим світом христової науки, лякали його пекельними муками на другім світі». Подібні дії призвели до відсутності адекватного сприйняття реальності та отримання волі окремими представниками суспільства, які стали «не людським, звірячим рабом», а вирвавшись на волю, не тямив кращої долі «як тільки по степах-полях гуляти, ляхів, жидів розбивати». На думку, П. Куліша, руйнування було єдиним козацьким ідеалом. При цьому він не є голословним, а посилається на доступні йому джерела: «Як він (козак) зруйнував ту саму Україну, котру обороняв од своїх, мовляв, душманів, довідатись можна з виданих у Києві актів про останне козацтво на правому боці Дніпра» [3, арк. 25]. Автор вкотре наголошує на деструктивній складовій козацтва: «всі щось будували, одне козацтва співало й міркувало про руїну. Аби йому помститися ляхам та католикам, аби сплюндрувати жида орендаря, аби вирізати ворогів своїх на Україні, – більш ні про що воно не дбало» [3, арк. 26зв].

Цікава позиція автора стосовно сприйняття культурних здобутків інших народів, та вміння не тільки зберігати, а й усвідомлювати історичні уроки. Подібне ставлення не вплинуло позитивно на ідею самовизнання українського народу. П. Куліш наголошує, що зупинивши розвиток і пошуки альтернативного живлення, за відсутності подальшого розуміння, «куди вести сю темноту», повертали до історичних задач, що не були вирішені ні Б. Хмельницьким, ні М. Залізняком [3, арк. 30зв].

Таким чином, звернення до твору П. Куліша «Мальована Гайдамаччина» є актуальним й на сьогоденні день з огляду на сучасні геополітичні умови. Використовуючи художні засоби у творі, автор підсилює емоційну складову, яка мала на меті привернення уваги до проблематики гайдамацтва та усунення можливостей її повторного відродження. Піддавши аналізу твір П. Куліша, доходимо висновку про оригінальність способу розв'язання проблем, які лежать у площині сприйняття такого явища як Гайдамацтво. Це була свого роду спроба ціннісного перевероту в достатньо усталеній світоглядній системі,

орієнтованій на оспівування історичної минувшини українців. Автор намагається подати сутність явища крізь заломлення людських життів, наголошуючи, яким чином було сформоване, що сприяло долученню людей до цього, яким чином збиралися людські ресурси, формування ідеї несприйняття польщизни та все, що з ним пов'язано. Більшість обґрунтувань спираються на особистісні рівні міжлюдських відносини, релігійні фактори, повсякденні негаразди, взаємовідносини в родині, тому мають виразне емоційне зафарбування.

Даною розвідкою не завершується аналіз поглядів П. Куліша на героїчні сторінки українського народу. Здійснений аналіз заявленого твору є складовою до вирішення проблематики пов'язаної з осягненням ідеї української історії визначного українського романтика.

Список використаних джерел

1. Гончарук П. С. Суспільно-політичні та історичні погляди П. О. Куліша / П. С. Гончарук. – К., 2006. – С.49–56; Грінберг Л. Ф. Історіософське світобачення П. Куліша (культурологічний аспект): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 17.00.01 / Л. Ф. Грінберг; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2001. – 20 с.; Нахлік С. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель / С. Нахлік / наукова монографія: у 2 т. / НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка; Міжнародний фонд Пантелеймона Куліша. – Т.1. – К.: Український письменник, 2007. – 463 с.; Нахлік С. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель / С. Нахлік / наукова монографія: у 2 т. / НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка; Міжнародний фонд Пантелеймона Куліша. – Т.2. – К.: Український письменник, 2007. – 462 с.; Похила Л. Історичні погляди П. Куліша: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 1998. – 190 с.; Сініцина А. Історико-філософські ідеї українського романтизму (П. Куліш, М. Костомаров): Автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.05 / А. В. Сініцина; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2001. – 20 с.; Скринник М. Пантелеймон Куліш як речник консервативної духовної традиції в Україні / М. Скринник // Сучасність. – 2001. – Ч.5.
2. Дорошенко Д. Пантелеймон Куліш / Д. Дорошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/450/file.pdf>
3. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Ф.І Літературні матеріали. – Спр.28469 Куліш П. О. А) Мальована Гайдамаччина. Словесний здобуток невідомого автора. Подав письменній громаді П. Куліш [Надр. В «Правде» (Львів) 1876. – ч.3. – С.349–358, ч.10. – С.384–394, ч.ІІ. – С.420–427, ч.12. – С.460–471. Автограф. [1875–1876] Б) Мальована Гайдамаччина. Словесний здобуток невідомого автора. Подав письменній громаді П. Куліш. Список [300] – копія з «Правди» (Львів) 1876, ч.9. – С.349–358. – 86 арк.4. Куліш П. Мальована Гайдамаччина. Заздалегідне слово / П. Куліш // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – №11–12. – С.143–162.
5. Нахлік С. Позитивізм у рецепції П. Куліша / С. Нахлік // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – №11–12. – С.121–142.
6. Ясь О. Історичні погляди Пантелеймона Куліша в світлі інтелектуальних метаморфоз 1870–1880-х років / О. Ясь // Історіографічні дослідження в Україні. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2007. – №17. – С.78–105; Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX – 80-ті роки XX ст.) / О. Ясь: у 2 ч. / відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – Ч.1. – К.: Інститут історії України, 2014. – 587 с.

References

1. Goncharuk P. S. Suspil'no-politychni ta istorychni poglyady P. O. Kulisha / P. S. Goncharuk. – K., 2006. – S.49–56; Grinberg L. F. Istoriosof's'ke svitobachennja P. Kulisha (kul'turologichnyj aspekt): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 17.00.01 / L. F. Grinberg; Kyi'v. nac. un-t kul'tury i mystectv. – K., 2001. – 20 s.; Nahlik Je. Pantelejmon Kulish: Osobystist', pys'mennyk, myslytel' / Je. Nahlik / naukova monografija:

u 2 t. / NAN Ukrai'ny. L'viv's'ke viddilennja Instytutu literatury im. T. G. Shevchenka; Mizhnarodnyj fond Pantelejmona Kulisha. – T.1. – K.: Ukrai'ns'kyj pys'mennyk, 2007. – 462 s.; Nahlik Je. Pantelejmon Kulish: Osobystist', pys'mennyk, myslytel' / Je. Nahlik / naukova monografija: u 2 t. / NAN Ukrai'ny. L'viv's'ke viddilennja Instytutu literatury im. T. G. Shevchenka; Mizhnarodnyj fond Pantelejmona Kulisha. – T.2. – K.: Ukrai'ns'kyj pys'mennyk, 2007. – 462 s.; Pohyla L. Istorychni poglyady P. Kulisha: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Odes'kyj derzh. un-t im. I. I. Mechnykova. – O., 1998. – 190 s.; Sinycyna A. Istoryko-filosofs'ki idej' ukrai'ns'kogo romantyzmu (P. Kulish, M. Kostomarov): Avtoref. dys. ... kand. filoz. nauk: spec. 09.00.05 / A. V. Sinycyna; L'viv. nac. un-t im. I. Franka. – L., 2001. – 20 s.; Skrynnyk M. Pantelejmon Kulish jak rechnyk konservatyvnoi' duhovnoi' tradycii' v Ukrai'ni / M. Skrynnyk // Suchasnist'. – 2001. – Ch.5.

2. Doroshenko D. Pantelejmon Kulish / D. Doroshenko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/450/file.pdf>

3. Instytut rukopysu Nacional'noi' biblioteki Ukrai'ny imeni V. I. Vernads'kogo. – F.I Literaturni materialy. – Spr.28469 Kulish P. O. A) Mal'ovana Gajdamachchyna. Slovesnyj zdobutok neznano avtora. Podav pys'mennij gromadi P. Kulish [Nadr. V «Pravde» (L'viv) 1876. – ch.3. – S.349–358, ch.10. – S.384–394, ch.II. – S.420–427, ch.12. – S.460–471. Avtograf. [1875–1876] B) Mal'ovana Gajdamachchyna. Slovesnyj zdobutok neznano avtora. Podav pys'mennij gromadi P. Kulish. Spysok [300] – kopija z «Pravdy» (L'viv) 1876, ch.9. – S.349–358. – 86 ark.

4. Kulish P. Mal'ovana Gajdamachchyna. Zazdalegidnje slovo / P. Kulish // Filososf's'ka i sociologichna dumka. – 1994. – №11–12. – S.143–162.

5. Nahlik Je. Pozytyvizm u recepcii' P. Kulisha / Je. Nahlik // Filososf's'ka i sociologichna dumka. – 1994. – №11–12. – S.121–142.

6. Jas' O. Istorychni poglyady Pantelejmona Kulisha v svitli intelektual'nyh metamorfoz 1870–1880-h rokov / O. Jas' // Istoriografichni doslidzhennja v Ukrai'ni. – Kyi'v: Instytut istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2007. – №17. – S.78–105; Jas' O. Istoryk i styl'. Vyznachni postati ukrai'ns'kogo istoriopysannja u svitli kul'turnyh eph (pochatok XIX – 80-ti roky XX st.) / O. Jas': u 2 ch. / vidp. red. V. A. Smolij. NAN Ukrai'ny. Instytut istorii' Ukrai'ny. – Ch.1. – K.: Instytut istorii' Ukrai'ny, 2014. – 587 s.

Kondratieva D. A., post-graduate student of the department of special areas of historical science, Donetsk National University the name of *Vasyl Stus (Ukraine, Vinnytsia)*, kondratieva_d@ukr.net

Historical lessons on the example of P. Kulish's work «Painted Haydamachyna»

In the late nineteenth century scientists of Ukraine begin to study the phenomenon of history like Haydamachyna. And P. Kulish keep tried to understood this fact in his work «Painted Haydamachyna». In that paper, the author gives a description of haydamatstvo, and try to tell to common causes and emphasizes that content. In the submitted article focuses on the importance of ideas in visions of P. Kulish, and the possibility of their practical use in modern historical scholarship. And in this article We filed characterization and analysis of the ideological part of the original «Painted Haydamachyna», and showed features of perception of this phenomenon Kulish Ukrainian historical reality.

Keywords: Kulish, «Painted Haydamachyna» Haydamachyna, Cossacks.

* * *

УДК 94(470)

Кравчук Л. В.,

кандидат історичних наук,

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний
університет ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України»
(Україна, Тернопіль), kravchuklv@tdmu.edu.ua

КОЛГОСПНЕ БУДІВНИЦТВО НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ УПРОДОВЖ ВЕРЕСНЯ 1939 – ЧЕРВНЯ 1940 РР.

Аналізуються причини та початковий етап колективізації на Тернопільщині у 1939–1941 рр., а також висвітлюються основні соціальні зміни в середовищі українського селянства. Охарактеризовано методи